

УДК 368.18 : 658.15

СЕМІКОЛЕНОВА
Світлана Вікторівна

кандидат економічних наук,
доцент
Національного університету
«Києво-Могилянська
академія»

ОСОБЛИВОСТІ СТРАХОВОГО ЗАХИСТУ ПІДПРИЄМСТВА ВІД ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ

THE MAIN FEATURES OF INSURANCE DEFENCE FROM FINANCIAL RISKS AT THE ENTERPRISE

В статті визначено місце та роль страхування фінансових ризиків у розвитку вітчизняного ринку страхових послуг в сучасних умовах господарювання. Розглянуто особливості страхування підприємств від даного виду ризиків, виокремлено основні методики проведення системного страхового захисту. Досліджено страхові інструменти нейтралізації фінансових ризиків підчас проведення антикризової політики на підприємстві.

В статье определена роль и место страхования финансовых рисков в процессе развития отечественного рынка страховых услуг в современных хозяйственных условиях. Рассмотрены особенности страхования предприятий от данного вида риска, выделены основные методики проведения системной страховой защиты. Изучены страховые инструменты нейтрализации финансовых рисков ввремя проведения антикризисной политики на предприятии.

The place and role of financial risks insurance on the domestic insurance market development in the modern terms of management is determined. The main insurance features of such kind of risks at the enterprises are considered, the basic methods of system insurance defense leadthrough are selected. The insurance instruments of financial risks neutralization during anticrisis politics on an enterprise are investigated.

Ключові слова: страхування, фінансові ризики, нейтралізація ризиків, страховий ринок, страховий захист.

Ключевые слова: страхование, финансовые риски, нейтрализация рисков, страховой рынок, страховая защита.

Key words: insurance, financial risks, risks neutralization, insurance market, insurance defense.

ВСТУП

Діяльність підприємства пов'язана з багатьма ризиками, вплив яких став особливо відчутним із переходом України на ринкові засади економіки. Серед основних ризиків діяльності суб'єктів господарювання, фінансові ризики є основними, оскільки загрожують подальшій успішній діяльності підприємства. Їх вплив на результати функціонування пояснюється швидкою зміною економічної ситуації у країні і кон'юнктури фінансового ринку, розширенням сфери фінансових відносин, появою нових фінансових технологій і інструментів тощо. Тому важливу роль в процесі управління фінансовими ризиками підприємства відіграє механізм нейтралізації ризиків, який передбачає їх страхування [8, с.226].

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Аналізу природи виникнення фінансових ризиків та дослідженню методів їх нейтралізації присвячені праці Астахової І. Е., Караченцевої І. О., Кметик Л. М. [1], Бордунової І. В. [2], Говорушко Т. А. [3], Горбач Л. М. [4], Кірейцева Г. Г. [6], Клапківа М. С. [7], Крамаренко Г. О., Чорної О. Є [9], та інших. Мета їх наукових досліджень, в першу чергу, спрямована на адекватне вивчення макро- та мікрочинників, які негативно впливають на становище

підприємства та можуть завдати вплив на його фінансову незалежність, рентабельність, ліквідність. Проте, в умовах виходу з фінансово-економічної кризи, насущним постає питання подальшого, більш достеменного дослідження проблеми вдосконалення системи управління фінансовими ризиками на підприємстві, зокрема шляхом страхового захисту.

МЕТОЮ ДОСЛІДЖЕННЯ є визначення особливостей страхового захисту підприємств від фінансових ризиків у сучасних економічних умовах та виокремлення основних методик системного страхового захисту підприємства.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною основою роботи є системний підхід до аналізу особливостей страхування фінансових ризиків у розвитку вітчизняного ринку страхових послуг в сучасних умовах господарювання.

У процесі дослідження використано такі загальнонаукові методи, як синтез, порівняння, узагальнення, формування логічного висновку, висування гіпотез. Також обґрунтовано використання статистичних методів при проведенні дослідження, це, зокрема: метод групувань, табличний метод та ілюстративний метод для проведення структурного аналізу.

РЕЗУЛЬТАТИ

Під час дослідження економічної сутності ризиків слід враховувати різноманітні джерела їх походження – операційну, інвестиційну чи фінансову діяльність підприємства, а також надзвичайну їх рухомість. Під фінансовим

ризиком підприємства розуміють ймовірність виникнення фінансових втрат у ситуаціях невизначеності, що супроводжують фінансову діяльність підприємства [10, с. 361]. Основні характеристики фінансових ризиків наведено на рис. 1.

Рис. 1. Основні характеристики фінансових ризиків (авторська розробка)

Не слід забувати, що фінансовий ризик належить до фундаментальних понять сучасної економічної теорії. Фінансові ризики необхідно розглядати з різних позицій: по-перше, як небезпеку можливої втрати фінансових ресурсів, по-друге, як небезпеку недоотримання очікуваних доходів, порівняно з варіантом фінансового потенціалу підприємства, розрахованого на раціональне використання всіх ресурсів у цій сфері діяльності, по-третє, як ймовірність отримання додаткового обсягу прибутку, пов'язаного з ризиком [8, с.226-227]. Отже, фінансові ризики певною мірою належать до групи спекулятивних ризиків, які в результаті виникнення можуть призвести як до втрат, так і сприяти виграшу [9, с.432]. Тому, у разі підтвердження, за допомогою кількісних оцінок показників ефективності й ризикованості, з'являється можливість формувати достовірні прогнози щодо майбутньої діяльності підприємства та планувати його економічні результати.

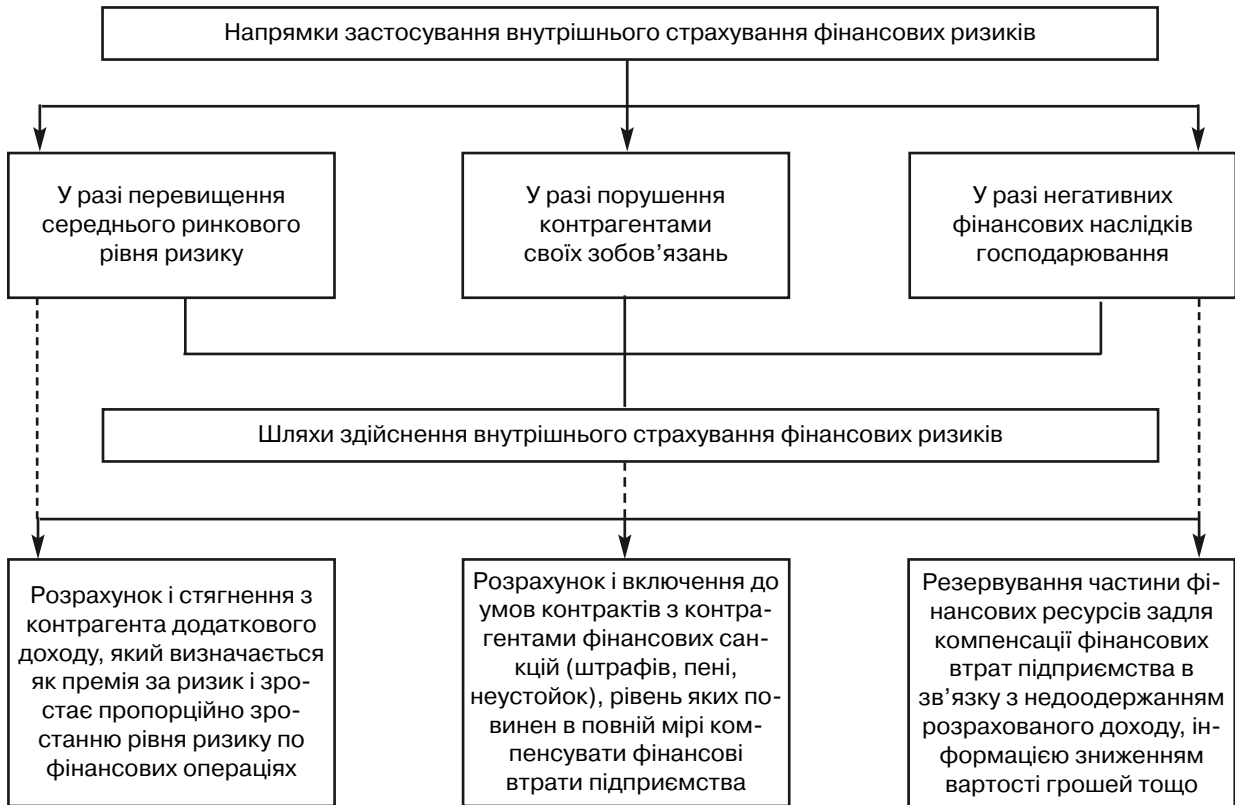
Необхідно зазначити, що антикризова політика підприємства може здійснюватися за допомогою багатьох інструментів, у тому числі і за допомогою страхування. Страхування – це фінансова операція, направлена на грошове відшкодування можливих втрат при реалізації окремих фінансових ризиків (настання страхового випадку) [6, с. 170-188]. Страхування саме фінансових ризиків – вид майнового страхування, яке за своєю суттю є страхуванням ризику втрати прибутку чи неотримання доходу внаслідок різних причин. Воно охоплює всі види страхового захисту від ризиків, що виявляються у будь-якій сфері фінансових відносин або безпосередньо спричиняють фінансові втрати. У більш глибокому розумінні – це страхування лише комерційних ризиків, які пов'язані з імовірністю фінансових втрат унаслідок операцій у фінансово-кредитній і біржовій сферах. Страхування фінансових ризиків регламентується Законом України «Про страхування» [5]. Проте, слід підкреслити, що розвиток даної страхової по-

слуги стримується відставанням чинного законодавства, оскільки у нормативно-правових документах в галузі страхування відсутнє чітко визначене поняття «фінансовий ризик». Також не регламентовані дії основних учасників даного сектору страхового ринку (страхових компаній та підприємств-страхувальників), не визначені особливості процедур їх взаємодії у разі надання послуг зі страхування фінансових ризиків. Це, в свою чергу, впливає на прийняття управлінських рішень про доцільність використання страхування як інструмента мінімізації фінансових ризиків.

Важливу роль в управлінні фінансовими ризиками на підприємстві відіграє механізм нейтралізації ризиків. Основна його перевага полягає в тому, що високий ступінь альтернативності прийнятих рішень залежить як від здійснення фінансової діяльності так і фінансових можливостей підприємства, а це, в свою чергу, може бути передумовою проведення процедур зовнішнього та внутрішнього страхування.

Група заходів для внутрішнього страхування фінансових ризиків передбачає формування підприємством певного страхового фонду і покликана забезпечити нейтралізацію їхніх негативних наслідків у процесі економічного розвитку підприємства. В системі вищезазначених заходів можна відокремити три основних напрямки проведення внутрішнього страхування фінансових ризиків (рис. 2).

У разі перевищення середнього ринкового рівня ризику, компенсація можливих фінансових втрат по фінансових операціях здійснюється шляхом розрахунку і стягнення з контрагента додаткового доходу, який визначається як премія за ризик і цей додатковий дохід повинен зростати пропорційно зростанню рівня ризику по фінансових операціях. Компенсація можливих фінансових втрат по фінансових операціях за рахунок передбачуваної системи фінансових санкцій полягає в розрахунку і включенні до умов контрактів з контрагентами необхідних розмірів

Рис. 2. Основні напрямки внутрішнього страхування фінансових ризиків (авторська розробка)

штрафів, пені, неустойок та інших форм фінансових санкцій у випадку порушення ними своїх зобов'язань (несвоєчасних платежів за продукцію, невиплати відсотків тощо). Підкреслимо, що рівень штрафних санкцій повинен в повній мірі компенсувати фінансові втрати підприємства в зв'язку з недоодержанням розрахованого доходу, інфляцією, зниженням вартості грошей тощо. А у разі виникнення негативних фінансових наслідків господарювання, або у випадку перерви підприємницької діяльності, застосовується метод резервування частини фінансових ресурсів (задля компенсації фінансових втрат підприємства в зв'язку з недоодержанням розрахованого доходу, інформацією зниженням вартості грошей тощо).

Страховий захист від фінансових ризиків для будь-якого підприємства повинен носити системний, структурований характер. Аналіз наявної літератури свідчить, що запобігання виникненню фінансових ризиків на підприємстві за рахунок внутрішніх механізмів фінансової стабілізації у ряді випадків стає неможливим. В цьому разі єдиним запобіжним заходом по усуненню збитків від настання ризиків є їх зовнішня нейтралізація.

Сутність зовнішнього страхування фінансових ризиків полягає у перерозподілі таких ризиків (а відповідно, і фінансових втрат по них) серед інших господарюючих суб'єктів: партнерів, страхових компаній тощо. На сьогодні на страховому ринку існує великий перелік послуг, що надаються страховими компаніями щодо усунення (мінімізації) фінансового ризику. Серед основних слід відокремити:

Істрахування кредитних ризиків (товарних, експортних тощо);

Істрахування інноваційних ризиків;

Істрахування депозитних ризиків;

Істрахування відповідальності;

Істрахування ризиків на випадок недосягнення планового рівня рентабельності тощо.

В процесі зовнішнього страхування фінансові ризики перекладаються на страхову компанію або повністю або

частково. В цьому випадку ключовими критеріями вибору страховика в процесі зовнішнього страхування фінансових ризиків виступають рейтинг страхової компанії, рівень її платоспроможності, перелік послуг зі страхування конкретних видів ризиків, що надаються тією чи іншою компанією тощо.

Щодо основних форм зовнішнього страхування фінансових ризиків, то виділяють дві – обов'язкову та добровільну. До обов'язкового страхування належить страхування активів державних підприємств, що входять до складу основних виробничих фондів (з віднесенням страхових платежів на собівартість продукції). У добровільному страхуванні виділяють: страхування активів недержавних підприємств у формі основних фондів; страхування нематеріальних активів; страхування фінансових інвестицій; страхування реальних інвестицій; страхування прибутку по поточній господарській діяльності; страхування фінансових гарантій; депозитне страхування; страхування емісії цінних паперів та страхування інших фінансових ризиків.

Слід зазначити, що розвиток системного страхового захисту від фінансових ризиків в багатьох випадках гальмується через проблему відсутності загального корпоративного страхування. І це, в першу чергу, стосується сфери страхування фінансових ризиків. В той час, коли в ринковому середовищі існує велика потреба у такому страховому захисті, ми стикаємося із відсутністю диференційованих підходів до тарифікації вартості страхових послуг, з недосконалістю нормативно-правових документів, з жорсткими регламентними вимогами до підприємств-страхувальників, висунутими страховими компаніями.

ВИСНОВКИ

Отже, страхування фінансових ризиків – вид майнового страхування, яке за своєю суттю є страхуванням ризику втрати прибутку чи неотримання доходу внаслідок різних причин. Кожне підприємство має право та можливість вибору свого механізму нейтралізації фінансових

ризиків, у тому числі і страхового. Аналіз показує, що перелік страхових послуг щодо страхування таких ризиків на підприємстві є широким та різноманітним. Тому, враховуючи значний потенціал страхування фінансових ризиків на вітчизняному страховому ринку та подальші перспективи його розвитку, необхідно особливу увагу приділити вдосконаленню законодавчого забезпечення реалізації даного виду страхування. Необхідна послідовна реалізація в законодавчих актах економічної природи страхування з метою формування реального страхового захисту. У цьому сенсі, слід визначити сутність та поняття фінансових ризиків, надати чітку класифікацію даної групи ризиків, розробити відповідні методики розрахунку страхових тарифів тощо. Чинне законодавство, що охоплює різносторонні положення страхування, має розвиватися з урахуванням страхової практики щодо вирішення наявних протиріч і усунення протидії вдосконаленню страхового захисту підприємств від фінансових ризиків.

Література:

1. Астахова І.Е. Управління фінансовими ризиками / І.Е. Астахова, І.О. Караченцева, Л.М. Кметик // Актуальні питання розвитку фінансів, обліку і аудиту. – 2011. - №3. – С.43-46

2. Бордунова І.В. Управління фінансовими ризиками / І.В. Бордунова. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/7_NMIW_2011/Economics/3_81265.doc.htm
3. Говорушко Т.А. Страхові послуги: навч. посіб / Т.А. Говорушко. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 400с.
4. Горбач Л.М. Страхова справа: навч. посіб / Л.М. Горбач. – [2-ге вид., випр.]. – К.: Кондор, 2003. – 252 с.
5. Закон України «Про страхування»: станом на 22 грудня 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=85%2F96-%E2%F0>
6. Кірейцев Г.Г. Фінансовий менеджмент: підручник / Кірейцев Г.Г. – Житомир: ЖІТІ. – 2001. – 440 с.
7. Клапків М.С. Страхування фінансових ризиків: монографія / М.С. Клапків. – Тернопіль: Економічна думка, Карт-бланж, 2002. – 570 с.
8. Костецький В.В. Проблеми страхового захисту підприємства від фінансових ризиків / В.В. Костецький // Інноваційна економіка. – 2012. – Випуск 37. – С. 226-230.
9. Крамаренко Г.О. Фінансовий менеджмент: підручник / Г.О. Крамаренко, О.Є. Чорна. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 520 с.
10. Яришко О. Управління фінансовими ризиками на підприємствах / О.Яришко, Є.Ткаченко, М. Кукушкіна // Економічний аналіз. – 2011. – Випуск 9. – Частина 3. – С. 361-365.

КОНСУЛЬТАЦІЇ

ПИТАННЯ ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТУВАННЯ: ПОЗИЦІЯ ОРГАНІВ ВЛАДИ

Чи можуть векселі розглядатись як об'єкти інвестиційної діяльності?

Перелік об'єктів, які можуть бути об'єктами інвестиційної діяльності, встановлено ст. 4 Закону України «Про інвестиційну діяльність». Законом України від 22.12.2011 № 4218-VI внесено зміни до цього переліку, згідно з якими об'єктами інвестиційної діяльності можуть бути будь-яке майно, в тому числі основні фонди і оборотні кошти в усіх галузях економіки, цінні папери (крім векселів), цільові грошові вклади, науково-технічна продукція, інтелектуальні цінності, інші об'єкти власності, а також майнові права. Тобто з моменту набрання чинності Законом № 4218-VI (з 15 січня 2012 року) **векселі не можуть розглядатись як об'єкти інвестиційної діяльності як для резидентів, так і для нерезидентів.**

Чи можуть нерезиденти-інвестори використовувати інвестиційні рахунки для здійснення операцій з векселями?

Порядок використання інвестиційних рахунків регулюється Інструкцією про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземних валютах (затверджена постановою Правління Національного банку України від 12.11.2003 № 492), згідно з якою інвестиційні рахунки призначені виключно для здійснення іноземними інвесторами інвестиційної діяльності в Україні.

Оскільки векселі не є об'єктом інвестиційної діяльності, **використання нерезидентами-інвесторами інвестиційних рахунків для здійснення операцій із векселями забороняється** (у тому числі у випадку, коли векселі було придбано до набрання чинності змінами до Закону України «Про інвестиційну діяльність»).

Роз'яснення надано відповідно до листа Генерального департаменту грошово-кредитної політики Національного банку України 20.06.2012 № 29-216/6171-6192.

Анна Туманян
Юристконсульт ТОВ "ІКГ"Проект-А"
ao.tumanian@gmail.com